

Петрова В.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Попко Є.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОПІНГУ

Сучасний стан розвитку спортивної індустрії демонструє збільшення рівня конкуренції в окремих видах спорту до такого рівня, який перебуває вже на межі людських можливостей. Подальший розвиток спортивних досягнень неминуче пов'язаний із пошуком нових способів розкриття потенціалів спортсменів і у фізіологічному, і у фармакологічному аспектах. Допінг є сучасною проблемою номер один у спорті. Він негативно впливає на спортивні результати, перетворює спорт на індустрію недобросовісної конкуренції, від чого страждає не лише спортивна галузь, але й інші сектори економіки. Допінг є настільки серйозною проблемою, що нині саме боротьба з ним об'єднала світову спортивну спільноту в активній протидії та розробленні цілої системи міжнародно-правових актів у цій сфері, а також створенні системи антидопінгових органів. Додаткова актуалізація теми цього дослідження пов'язана із тим, що все частіше допінгові скандали стосуються й українських спортсменів. Це потребує відповідного рівня реагування від представників Національного олімпійського комітету, а також інших урядових та неурядових організацій із метою підвищення стандартів медичного забезпечення спортсменів та рівня професійної підготовки їхнього тренерського штабу. Водночас нині не досить уваги приділено комплексному вивченню міжнародно-правових та національних аспектів створення антидопінгових механізмів і системних засад на національному рівні та протидії їх допінгу в міжнародному масштабі. Порівняльно-правовий метод дав змогу провести аналіз зарубіжного та загальноєвропейського досвіду антидопінгових заходів. На основі формально-логічного методу та методології комплексного аналізу було досягнуто необхідних результатів у процесі розроблення напрямів удосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії допінгу. Визначено шляхи вдосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії допінгу. Головним завданням спортивної антидопінгової дипломатії в обох випадках (і в офіційному, і в неофіційному) є цілі подолання проблеми допінгу в спорті специфічними дипломатичними методами і засобами – через авторитет зірок спорту, підвищену увагу громадськості до найбільш великих міжнародних, регіональних або національних спортивних змагань, насамперед до олімпійських ігор, чемпіонатів світу або Європи.

Ключові слова: допінг, антидопінгові заходи, протидія допінгу, спортивні санкції, правові норми.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку спортивної індустрії демонструє збільшення рівня конкуренції в окремих видах спорту до такого рівня, який перебуває вже на межі людських можливостей. Подальший розвиток спортивних досягнень неминуче пов'язаний із пошуком нових способів розкриття потенціалів спортсменів і у фізіологічному, і у фармакологічному аспектах. Допінг є сучасною проблемою номер один у спорті. Він негативно впливає на спортивні результати, перетворює спорт на індустрію недобросовісної конкуренції, від чого страждає не лише спортивна галузь, але й інші сектори еконо-

міки. Допінг є настільки серйозною проблемою, що нині саме боротьба з ним об'єднала світову спортивну спільноту в активній протидії та розробленні цілої системи міжнародно-правових актів у цій сфері, а також створенні системи антидопінгових органів. Нині не досить уваги приділено комплексному вивченню міжнародно-правових та національних аспектів створення антидопінгових механізмів та системних засад на національному рівні та протидії їх допінгу в міжнародному масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан розвитку міжнародно-правового

забезпечення антидопінгових заходів та боротьби з допінгом у сучасному спорті знайшов своє відображення в аналітичних та практичних працях таких учених, як Р. Абзалов, Т. Акуленко, А. Анцелювич, В. Барабанова, С. Білоцький, О. Бруснікіна, В. Корж, С. Мальона, Л. Назаренко, Д. Нестеров, О. Павлова, В. Руденко.

Значний внесок у теоретико-методологічну концепцію антидопінгової боротьби в Україні зробили у своїх дослідженнях такі вітчизняні науковці, як А. Бордюгова, С. Бубка, В. Голець, О. Задорожна, О. Измайлова, М. Маліков, Н. Микитюк, Т. Пашковська, О. Петренко, О. Романишин, В. Сергієнко, Ю. Щербак та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою нашого дослідження є визначення допінгу як категорії міжнародного спортивного права та дослідження міжнародно-правових методів боротьби з ним. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: встановити місце WADA в системі міжнародно-правової боротьби із допінгом та запропонувати підходи до вдосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії допінгу.

Виклад основного матеріалу. Для ефективного функціонування міжнародного антидопінгового механізму є нагальна потреба інституційного забезпечення всіх означених вище процесів. Олімпійська хартія визначає керівну роль МОК у процесі регулювання спортивної діяльності та відносин у сфері практичного втілення олімпійського руху.

Так само міжнародна спортивна спільнота потребувала створення єдиної всесвітньої організації, яка б об'єднала міжнародні ресурси, здійснювала координацію та контроль за проведенням антидопінгових відборів, аналізів та запровадження санкцій стосовно винних спортсменів і причетних до розповсюдження і використання допінгу осіб [1]. Така унікальна міжнародно-правова організація зі спеціальним статусом стала б центром антидопінгової діяльності та забезпечувала практичну і методичну підтримку національним спортивним федераціям та олімпійським комітетам щодо реалізації засад антидопінгової політики на рівні конкретної держави, щоб уникнути випадків поширення нечесної спортивної конкуренції, наслідком чого можуть бути не лише особисті санкції, але й санкції групові, командні та навіть ті, що стосуються цілих національних спортивних комітетів.

Такою організацією стала WADA, яка пройшла певний курс еволюції та становлення якраз під

впливом зростаючих потреб світового спорту в частині очищення від допінгових речовин [12].

WADA було засновано 10 листопада 1999 року в швейцарській Лозанні на паритетних засадах Міжнародним олімпійським комітетом та урядами країн світу. Організація створена на основі так званої «Лозаннської декларації» для пропаганди, координації та моніторингу боротьби з допінгом у спорті. З 2001 року штаб-квартира WADA знаходиться в канадському Монреалі. Орган управління – Рада засновників, яка включає 38 членів. Члени призначаються на три роки й можуть бути переобрані на необмежену кількість термінів. 18 членів призначаються МОК, не менше чотирьох із них – спортсмени. Ще 18 членів призначаються міжурядовими організаціями, урядами та іншими органами державної влади різних країн світу. 4 члени можуть бути призначені радою засновників за пропозицією МОК і органів влади спільно.

Нормативно-правовим базисом діяльності WADA є її Статут – Constitutive Instrument of Foundation. WADA засновано у формі фонду відповідно до вимог Цивільного кодексу Швейцарії. Відповідно до Статуту WADA Головою Установчої Ради виступає Президент WADA, який обирається на трирічний термін, не може обіймати цю посаду більш ніж два терміни. Президент має змінюватися за принципом ротації – це мають бути представник Олімпійського руху та представник органів державної влади, які чергуються. У 2005 році WADA було також створено Комісію спортсменів. Статут WADA передбачає можливість за потреби та рішенням Установчої Ради запрошувати спостерігачів, серед яких нині, зокрема, Всесвітня організація охорони здоров'я та Інтерпол [12].

Основним документом WADA є Всесвітній антидопінговий кодекс, редакція якого набрала чинності в 2015 році. 26 листопада 2019 р. було прийнято нову редакцію Всесвітнього антидопінгового кодексу, яка набере чинності 1 січня 2021 року і згідно з якою рішення WADA є обов'язковими для виконання Міжнародним олімпійським комітетом. WADA є міжнародною організацією. Він делегує роботу в окремих країнах регіональним і національним антидопінговим організаціям (РАДО і НАДО) і зобов'язує ці організації дотримуватися Всесвітнього антидопінгового кодексу [3].

Сучасна система міжнародно-правового забезпечення антидопінгових заходів відповідає потребам, що висуваються спортивною спільнотою, але потребує вдосконалення через те, що відбувається постійний розвиток фармацевтичної галузі,

постійний пошук нових незаборонених препаратів та засобів, а також розвивається тіньовий сектор спортивної індустрії, який заробляє кошти на пов'язаних зі спортом тоталізаторах завдяки зміні спортивних можливостей спортсменів для конкретних змагань [7].

Для реагування на нові виклики нам видається за необхідне запровадити систему незалежного моніторингу діяльності національних представництв WADA. Така ситуація стала актуальною через проблеми з РУСАДА та укріпленням фактів підміни допінгових проб, офіційного поширення допінгу на рівні державної влади та поширення спроб застосування тих препаратів, які мають мінімальні ознаки допінгу, але є такими за своєю фармакологічною властивістю.

Для уникнення цієї ситуації і створені WADA та МОК, але особливість діяльності їхніх представницьких органів та посередницьких організацій на рівні конкретної держави демонструє, що під час реалізації своїх функцій вони повинні взаємодіяти із національними олімпійськими комітетами та рухами, а їхні співробітники – бути громадянами тієї країни, у якій вони діють.

Така ситуація об'єктивує можливість порушення національного спортивного законодавства та міжнародно-правових актів у сфері антидопінгової діяльності. З огляду на це пропонується запровадити такий комплекс заходів, який би мінімізував можливості національного уряду впливати на діяльність національних представництв WADA:

– по-перше, пропонується проведення постійної ротації керівних кадрів національних офісів та представництв WADA з терміном в один рік, що дасть змогу уникнути ситуації, коли керівництво регіональних представництв утворює стійкі корупційні зв'язки з іншими співробітниками, а також із керівництвом національних олімпійських комітетів та інших спортивних федерацій;

– по-друге, запровадити кримінальну відповідальність за підробку, фальсифікацію, сприяння та інші прояви недобросовісної конкуренції в спортивних результатах тих осіб регіональних представництв WADA та МОК, які відповідають за антидопінгові тести та проби. Таку відповідальність необхідно включити до Всесвітнього антидопінгового кодексу та зобов'язати країни-члени включити таку саму відповідальність у національне законодавство;

– по-третє, необхідно запровадити систему мережевого контролю за діяльністю національних представництв WADA та МОК. Йдеться

про постійні перевірки діяльності національних агентств WADA та МОК із залученням представників з інших країн та інших представництв WADA.

Крім цього, важливим напрямом підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання антидопінгової політики є розроблення та запровадження кодексів етики тренерів, спортсменів та представників олімпійського руху. Важливість цих кодексів етики полягає в тому, що передбачається розроблення типового Кодексу етичної поведінки та обов'язкове його запровадження на національному рівні. У цей Кодекс включатимуться всі вимоги до спортсменів, тренерів та іншого персоналу, які характеризують морально-етичний бік їхньої індивідуальності та відповідатимуть за рівень виховання в дусі олімпізму.

Цінність таких кодексів вбачається в тому, що вони міститимуть необхідний рівень кваліфікуючих ознак правопорушень у спорті, не лише у сфері антидопінгової політики, якими доповнюватимуться ознаки протиправних дій, визначених у Всесвітньому антидопінговому кодексі.

Наступним важливим елементом, який необхідно запровадити в систему міжнародно-правової протидії допінгу, є можливість накладати санкції на фармакологічні компанії за поширення допінгових препаратів та/або укріплення інформації щодо стимулюючого ефекту тих чи тих препаратів від спортсменів та персоналу, який його обслуговує. Часто фармацевтичні компанії, виробляючи допінгові препарати, стимулятори тощо, переслідують єдину мету – максимізацію власних прибутків, оскільки покупцями таких препаратів виступатимуть платоспроможні спортсмени.

Існують також і певні проблемні аспекти запровадження таких санкцій, оскільки часто рівень конкуренції у фармацевтичній галузі настільки високий, що в боротьбі проти крупних гравців чи, навпаки, проти тих, хто тільки опановує фармацевтичну галузь, такі заходи, як фальсифікація результатів лабораторних досліджень тощо, можуть використовуватися недобросовісними конкурентами.

Натомість цікавою виглядає така форма співробітництва, коли WADA та МОК виступають замовниками фармацевтичним компаніям таких ліків та засобів реабілітації, які взагалі не містять допінгових речовин, стимуляторів та інших елементів, що мають негативний вплив на спортсменів. У такий спосіб WADA та МОК наблизитимуть фармацевтичні стандарти індустрії ліків для

спорту до тих вимог, які встановлені міжнародно-правовими актами у сфері протидії допінгу.

Наступною важливою формою міжнародного співробітництва в галузі антидопінгової діяльності є співробітництво шляхом створення міжнародної нормативно-правової бази, яка покликана врегулювати антидопінгову сферу та встановити систему санкцій за порушення правил у сфері використання допінгу в спорті (Всесвітній антидопінговий кодекс, Заборонений список до нього; Копенгагенська декларація про боротьбу з допінгом у спорті, додатком до якої є Міжнародний стандарт щодо терапевтичного використання заборонених речовин; Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, додатком до якої є Міжнародний стандарт для тестування тощо). Ще однією формою міжнародного співробітництва в галузі антидопінгової діяльності, яка потребує свого правового врегулювання, є спільні дії урядових, неурядових та міжнародних організацій у межах проведення спортивних заходів, міжнародних конференцій. У межах цієї форми антидопінгового співробітництва варто згадати про феномен так званої спортивної дипломатії, яка передбачає реалізацію спільних дій урядових, неурядових та міжнародних організацій для досягнення певної мети, зокрема для подолання використання допінгу в спорті [2].

Головною метою такої взаємодії є формування моделі антидопінгового супроводу спортивної діяльності для мінімізації можливостей застосування допінгу в спорті, а також формування спортивної антидопінгової культури. Така модель може бути продуктивною, якщо будуть комплексно охоплені такі компоненти, як: контрольний; освітній; науково-дослідний; нормативно-правовий та інформаційний. Найбільш повно ця форма взаємодії реалізується в інформаційному компоненті, де необхідне: поширення знань про шкоду застосування допінгу серед спортсменів, тренерів, лікарів, організаторів спортивних заходів та інших верств населення; інформування фахівців про розширення та оновлення списку заборонених препаратів, про види порушень антидопінгових правил, про відповідальність спортсменів і персоналу за порушення цих правил, про форми покарання за застосування й поширення допінгу; пропаганда «чистого» спорту серед різних соціально-демографічних груп населення [8].

Вищевказані спільні дії умовно можна віднести до двох основних напрямів: офіційні та неофіційні.

Офіційний напрям передбачає використання офіційних спортивних змагань як майданчика для

реалізації антидопінгових заходів. Сюди ж варто віднести спортивні конгреси і спортивні фестивалі, на яких обговорюється багато проблем, пов'язаних із використанням допінгу в спорті. На таких заходах визначаються найбільш загальні перспективи розвитку міжнародного антидопінгового співробітництва, встановлюються контакти між міжнародними спортивними організаціями та науковцями, популяризується спорт, фізкультура, здоровий спосіб життя, чесні правила участі у змаганнях. Часто до участі в таких антидопінгових форумах запрошуються й неспортивні міжнародні організації: ООН, ЮНЕСКО, ВОЗ, Інтерпол тощо, де вони виробляють спільні програми дій та приймають різні міжнародні документи.

Неофіційний рівень передбачає взаємодію на рівні використання неформальних важелів, неурядових організацій, авторитету тренерів та окремих спортсменів для формування громадської думки щодо неприпустимості використання допінгу в спорті. Головним завданням спортивної антидопінгової дипломатії в обох випадках (і в офіційному, і в неофіційному) є цілі подолання проблеми допінгу в спорті специфічними дипломатичними методами й засобами – через авторитет зірок спорту, підвищену увагу громадськості до найбільш великих міжнародних, регіональних або національних спортивних змагань, напсамперед до олімпійських ігор, чемпіонатів світу або Європи. Саме такі масові заходи, які об'єднують навколо себе велику кількість людей: учасників, організаторів, глядачів, нерідко використовуються для досягнення, зокрема, антидопінгової мети шляхом підкреслення вагомості досягнення перемог в таких змаганнях саме «чистими» методами або, навпаки, демонстрацією протесту [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень Основними напрямками вдосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії допінгу визначено такі: по-перше, проведення постійної ротації керівних кадрів національних офісів та представництв WADA з терміном один рік, що дасть змогу уникнути ситуації, коли керівництво регіональних представництв утворює стійкі корупційні зв'язки з іншими співробітниками, а також із керівництвом національних олімпійських комітетів та інших спортивних федерацій; по-друге, запровадження кримінальної відповідальності за підробку, фальсифікацію, сприяння та інші прояви недобросовісної конкуренції в спортивних результатах тих осіб регіональних представництв WADA та МОК, які відповідають за антидопінгові тести та проби; по-третє,

запровадження системи мережевого контролю за діяльністю національних представництв WADA та МОК (йдеться про постійні перевірки діяльності національних агентств WADA та МОК із залученням представників з інших країн та інших представництв WADA); по-четверте, розро-

блення та запровадження кодексів етики тренерів, спортсменів та представників олімпійського руху. Важливість цих кодексів етики полягає в тому, що передбачається розроблення типового Кодексу етичної поведінки та обов'язкове його запровадження на національному рівні.

Список літератури:

1. Акуленко Т. Особливості відповідальності за вживання допінгу в спорті: міжнародно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 208–214.
2. Акуленко Т.М. Правові аспекти міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 152–164.
3. Білоцький С. Д., Бубліченко В. В. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті. *Альманах міжнародного права*. 2015. Вип. 7. С. 32–41.
4. Микитюк Н.С. Антидопінгова політика та її регулювання у спорті. Проблематика застосування. «*Young Scientist*». 2019. № 9 (73). С. 422–435.
5. Романишин О. Співробітництво держав-членів Ради Європи у сфері спорту: міжнародно-правові аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2018. Випуск 45. С. 225–232.
6. Backhouse S.H., Kenna J. Mc Doping in sport: a review of medical practitioners' knowledge, attitudes and beliefs. *Int J Drug Policy*. 2011. vol.22(3). pp. 198–202.
7. Bowers L.D. Science and the rules governing anti-doping violations. *Handb Exp Pharmacol*. 2010. Vol. 195. pp. 513–531.
8. Casini L. Global Hybrid Public-Private Bodies: the World Anti-Doping Agency (WADA). *International Organizations Law Review*. 2009. Vol. 6. № 2. P. 429–444
9. Morente-Sánchez J., Zabala M. Doping in sport: a review of elite athletes' attitudes, beliefs, and knowledge. *Sports Medicine*. 2013. vol.43(6). pp. 395–411
10. Pereira H.M.G., Sardela V.F., Padilha M.C. Doping control analysis at the Rio 2016 Olympic and Paralympic Games. *Drug testing and analysis*. 2017. № 9(11–12). P. 1658–1711.
11. Sosa A. Doping as a result of pressures on athletes, and their relationship with addictions. *Efdeportes: RevistaDigital*. – URL: <http://www.efdeportes.com/efd43/doping.htm>
12. WADA Regional Offices (2018). World Anti-Doping Agency. – URL: <http://www.wada-ama.org/en/About-WADA/Regional-Offices>
13. World Anti-Doping Agency (2018). Funding World Anti-Doping Agency. – URL: <https://www.wada-ama.org/en/funding>

Petrova V.O., Popko Ye.V. THE IMPROVEMENT OF INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION IN FIGHTING AGAINST DOPING

Some modern conditions of sports industry development demonstrate an increase of competitiveness rates in particular sports that are at the limit of human capability. The further development of sport achievements is inevitably related to a search of new ways for athlete's potential development both in physical and pharmacological aspects. Doping is a number one issue in sports worldwide. It badly affects sport results turning the field into the industry of unfair competition. Eventually the sports industry suffers from these consequences including other sectors of economic activity. Doping is a rather vital problem that the whole community is united in its efforts to develop a range of international legal instruments against fighting it. The establishment of anti-doping agencies is also of great importance. The additional research actualization has a close relation to some doping scandals Ukrainian athletes are involved in. It needs a certain degree of reaction from the National Olympic Committee representatives as well as governmental and public institutions in order to improve some standards of athletes' medical backup and training skills of their coaching staff. Moreover, it is necessary to focus on a complex research of international legal and national aspects of anti-doping mechanisms creation together with systematic provisions against doping on the national level globally. The comparative and legal method enabled us to analyze foreign and European experience of anti-doping measures. Owing to the formal and logical method coupled with the complex analysis methodology some necessary results are achieved in the process of international legal cooperation development in fighting against doping. The main goal of sports anti-doping diplomacy in both cases (officially and unofficially) is to fight doping in sports by means of particular diplomatic instruments. It takes place due to authority of star athletes, public scrutiny of major international, regional and national competitions mainly Olympic games, world and Europe championships.

Key words: doping, anti-doping measures, fighting against doping, sports sanctions, legal nor.